

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 25 квітня 2025 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025

УДК 347.7

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

С. Ю. Фільченкова

здобувачка вищої освіти магістерського рівня

КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ORCID ID: 0009-0004-7310-6225

Н.О.Білоусова

к.ю.н., доцентка кафедри приватного права КНЕУ імені Вадима Гетьмана,

старша наукова співробітниця НДІ ІВ НАПрН України

ORCID-0000-0003-4134-0856

PROBLEM ISSUES OF COPYRIGHT INHERITANCE

S. Yu. Filghenkova

Master's degree student, Kyiv National Economic University named after Vadym

Hetman

ORCID ID: 0009-0004-7310-6225

N.O.Bilousova

Ph.D, Associate Professor of the Department of Private Law of Kyiv National

Economic University named after Vadym Hetman,

senior research associate of the Intellectual Property Scientific Research Institute

of the National Academy of Sciences of Ukraine

ORCID-0000-0003-4134-0856

***Анотація.** Розглянуті проблемні аспекти спадкування авторських прав в Україні, зокрема, питання спадкування неоприлюдненого за життя автора твору; спадкування авторських майнових прав кількома спадкоємцями; правова охорона спадкоємцями особистих немайнових прав померлого автора; особливості спадкування творів, які існують у цифровому середовищі.*

***Ключові слова:** спадкування авторських прав, захист авторських прав, майнові та особисті немайнові авторські права.*

***Annotation.** The problematic aspects of copyright inheritance in Ukraine are considered, in particular, the issue of inheritance of a work unpublished during the author's lifetime; inheritance of copyright by several heirs; legal*

protection by heirs of author`s moral rights; legal features of inheritance of works that exist in the digital realm.

Keywords: inheritance of copyright, copyright protection, economic and moral author`s rights.

Інтелектуальна власність, а саме авторське право, посідає важливе місце в правовій системі сучасної України, оскільки забезпечує охорону інтересів авторів творів літератури, науки, мистецтва, - творців, які створюють інтелектуальні надбання нашого суспільства. Важливим аспектом правового забезпечення інтересів творців є спадкування авторських прав після смерті автора. Ця тема має важливе значення у контексті забезпечення справедливості стосовно правового статусу нащадків особи, яка залишила після себе творчі надбання. Відносини щодо спадкування авторських прав регулюються спадковим правом, як підгалуззю цивільного права, проте з урахуванням особливостей правового режиму прав інтелектуальної власності. Отже цей процес має свої специфічні особливості, пов'язані з природою авторських прав, - зокрема, авторські права охоплюють не лише майнові, але й особисті немайнові права, які продовжують охоронятися навіть після смерті творця.

Особисті немайнові права автора, як-от право авторства, право на ім'я, право на недоторканність твору, право присвятити свій твір - є невідчужуваними, а отже не можуть бути предметом спадкування. Ці права закріплюють індивідуальний творчий зв'язок між автором і створеним ним твором. Вони охороняються як протягом життя автора, так і після його смерті безстроково, однак не переходять до спадкоємців у звичному цивільно-правовому сенсі. Проте Законом України «Про авторське право і суміжні права» [2] спадкоємцям автора надано право здійснювати особисті немайнові правомочності автора - оприлюднити твір, не оприлюднений за життя автора, якщо автор безпосередньо не заборонив оприлюднення такого твору, а також

право захищати особисті немайнові права автора, зокрема протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора. Однак, на нашу думку, у цьому випадку скоріше відбувається наділення спадкоємців цими немайновими правами нормою закону, але не через правонаступництво від померлого автора.

У той же час, майнові права, що надають автору можливість отримувати прибуток від використання свого твору (наприклад, право на відтворення, розповсюдження, публічне сповіщення твору тощо), мають економічну природу й можуть бути успадковані. Після смерті автора зазначені права переходять до спадкоємців, визначених у заповіті або відповідно до норм спадкування за законом [2].

Слід зауважити, що обсяг прав, які підлягають спадкуванню, охоплює всі форми комерційного використання твору, включаючи, але не обмежуючись, його тиражування, публічне виконання, переклади, екранізації, адаптації, а також отримання ліцензійної винагороди. При цьому спадкоємець має право передавати ці права іншим особам, укладати договори щодо комерційного використання твору, захищати ці права від порушення, отримувати справедливу винагороду за використання твору у випадках, передбачених законом.

Оскільки авторські майнові права діють протягом визначеного періоду після смерті автора, питання правонаступництва стає особливо актуальним у випадках, коли твори набувають популярності лише після смерті автора, що є непоодиноким явищем у сфері мистецтва. У такому разі спадкоємці отримують не лише потенційний прибуток, а й необхідність здійснювати управління правами, контролювати дотримання умов використання твору, виявляти випадки порушення прав, що може вимагати спеціальних знань або залучення фахівців у сфері авторського права.

Окрему увагу варто приділити питанню розподілу авторських прав між кількома спадкоємцями. У випадку, якщо майнові авторські права переходять одночасно до кількох осіб, виникає режим спільної сумісної власності або спільної часткової власності, залежно від обставин і волі спадкоємців. Крім цього може виникати ситуація, коли до спадкування закликаються особи, які не вказані у заповіті, але мають право на обов'язкову частку у спадщині. При цьому для укладання договорів щодо використання твору може бути потрібна згода всіх співвласників, якщо інше не передбачено домовленістю між ними. Множинність суб'єктного складу правовласників часто ускладнює комерційне використання твору, особливо якщо між спадкоємцями виникають розбіжності або конфлікти.

Має свою специфіку спадкування прав автора на ще не оприлюднений твір, - у такому разі спадкоємці мають право прийняти рішення щодо першого оприлюднення твору. Це право надає їм можливість вводити твір у культурний обіг, тим самим впливати на літературне або мистецьке середовище. Разом із цим таке право несе і моральну відповідальність за правильне розкриття творчого задуму автора, що вимагає поваги до його волі, вираженої в заповіті, листуванні, чернетках чи інших джерелах [3, с.330].

З погляду правозастосування важливою є процедура підтвердження наявності авторських прав у спадковій масі. У ситуаціях, коли авторське право не зареєстроване в офіційному порядку, а твір був не оприлюднений, тобто не виникла презумпція авторства, виникають труднощі щодо доведення авторства та, відповідно, правомірності спадкування. В Україні авторське право не потребує обов'язкової державної реєстрації, проте реєстрація може бути потрібною для цілей доказування. У спадкових справах наявність записів у реєстрах авторських прав або договорів, які засвідчують використання твору, може стати вирішальним доказом, адже нотаріус до

складу спадкової маси вносить лише те майно, на яке є правопідтверджуючі документи.

Варто підкреслити, що успадкування авторських прав також охоплює можливість захисту цих прав у судовому порядку. Спадкоємці мають право звертатися до суду з позовами про захист авторського права, припинення порушень, відшкодування збитків або стягнення компенсації. Таким чином, вони стають повноправними правонаступниками автора у сфері захисту його інтересів.

Особливого значення набуває питання спадкування авторських прав у цифрову епоху. Сьогодні значна частина творів створюється та поширюється в електронній формі, що ставить нові виклики перед правовою системою. Наприклад, у разі успадкування прав на цифрові твори, такі як блоги, електронні книги, онлайн-курси, музику в цифровому форматі або відеоконтент, виникає необхідність узгодження правових норм із технічними аспектами доступу до облікових записів, платформ або цифрових гаманців. У ряді випадків платформи, на яких розміщено твір, мають власні правила щодо передачі прав доступу, що не завжди відповідає національному праву про спадкування.

Необхідно також враховувати можливість наявності іноземного елементу у відносинах зі спадкування авторських прав. Україна є учасницею низки міжнародних договорів у сфері авторського права, у контексті спадкування це означає, що спадкоємці українського автора можуть претендувати на охорону прав і в інших країнах, які є сторонами відповідних міжнародних договорів, і навпаки — спадкоємці іноземних авторів мають право на спадкування на території України [4].

Спостерігаються ситуації, коли після смерті автора виникає юридична невизначеність щодо належності прав, особливо якщо заповіт не містить чітких формулювань або майнові права не були належно оформлені за життя. У таких випадках суди змушені тлумачити волю спадкодавця на основі

непрямих доказів, що створює підстави для тривалих спорів. Крім того, трапляються випадки «спадкової конкуренції» — коли на одні й ті самі авторські права претендують різні особи, наприклад, законні спадкоємці та юридичні особи, які були контрагентами автора.

Ще одним проблемним аспектом є відсутність спеціалізованого механізму оцінки вартості авторських прав у спадковій масі. У більшості випадків спадкова маса оцінюється за формальними критеріями, тоді як реальна ринкова вартість авторських прав може суттєво коливатися залежно від жанру твору, його популярності, каналів розповсюдження та інших факторів. Це призводить до недооцінки або переоцінки авторських майнових прав у спадковій масі, що, в свою чергу, може спричинити суперечки між спадкоємцями або із податковими органами.

Хоча українське законодавство закладає правову основу для правонаступництва в сфері авторських прав, існуючі прогалини, які виявляються в ході правозастосування, потребують осмислення та врегулювання задля більш ефективного захисту інтересів спадкоємців. Питання потребує подальшого законодавчого вдосконалення з огляду на динаміку розвитку інтелектуальної власності, трансформацію форм творчості, «діджиталізацію» суспільства та нові виклики, що виникають у зв'язку із глобалізацією культурного обміну. В умовах інформаційного суспільства авторські права, які передаються у спадок, набувають дедалі більшого значення не лише як об'єкти економічного обороту, а й як елементи культурної ідентичності, духовного спадку та інструменти продовження творчої традиції [5]. Врахування цих аспектів дозволить створити більш збалансовану правову систему, яка забезпечить належний захист інтересів як авторів та їхніх спадкоємців, так і нашого суспільства в цілому.

Підсумовуючи, варто наголосити, що спадкування авторських прав вимагає від спадкоємців не лише правових знань, а й етичної відповідальності за збереження та використання творчого доробку померлого

автора. В умовах правової держави саме збалансоване поєднання юридичних механізмів охорони інтелектуальної власності зі свідомою позицією правонаступників може забезпечити повноцінну реалізацію спадкових прав, а також сприяти подальшому розвитку національної культури та інтелектуального потенціалу.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 19.04.2025)
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 13.12.2022 № 2811-IX: URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text) (дата звернення 01.03.2024).
3. Тараненко, О. М. "Особливості спадкування авторських прав." *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право* 1.82 (2024): 328-334. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/05/54.pdf> (дата звернення: 19.04.2025)
4. Десятерик, В. В. "Проблемні аспекти спадкування прав інтелектуальної власності в Україні." *Publishing House "Baltija Publishing"* (2021). URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/157/4650/9810-1> (дата звернення: 19.04.2025)
5. Іванець, І. О. Спадкування авторських прав. *Збірник наукових матеріалів LXXXIX міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*: 118. URL: <https://surl.li/fekrxg> (дата звернення: 19.04.2025)